

СТАТТІ

DOI 10.31909/26168774.2020-(46)-1
УДК 783.8(498)

Альона АКЧЕБАШ*

ГАВРИЇЛ МУЗИЧЕСКУ – ЛЕГЕНДА ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА

Гавриїл Музическу один з найкращих майстрів хорового мистецтва. Життєвий і творчий шлях митця тісно пов'язаний з Південною Бессарабією, де його муза знайшла чисті джерела національної історії, християнської цінності та любові до рідного краю, до його пісенно-музичного надбання.

Гавриїл Вакулович був музикантом високої підготовки, який не тільки талановито аранжував румунський фольклор, але й проник і розкрив суть його скарбів. Талановито поєднуючи в собі якості глибокого науковця-дослідника і педагога, справжнього вчителя і вихователя молоді, Гавриїл Музическу розгорнув виняткову творчу діяльність з метою вдосконалення естетичних цінностей та музичного виховання. Він зумів здійснити своєрідний мистецький переворот у церковній музиці, вперше увівши до хору жіночі голоси.

Музическу мав видатні заслуги в галузі підготовки кадрів. Суворо вимогливий, і в той же час по-батьківському добросердечний, Гавриїл Вакулович щедро передавав свій науковий досвід нинішньому поколінню майстрів хорової справи. Свою любов до музики, фольклору та мистецтва Гавриїл Музическу зумів передати своїм донькам Софії та Флоріці і онукам Іонелу та Олескандру Теодоряну. В історії хорового мистецтва Румунії Гавриїл Музическу назавжди залишиться кращим диригентом і керівником одного з найбільших хорових ансамблів – Ясського митрополичого хору.

Ключова слова: хор Митрополії, собор, консерваторія, хорова музика, духовна семінарія.

Південна Бессарабія – земля багата та щедра на таланти, а особливо – мистецькі. Внесок багатьох таких людей у розвиток українського та світового мистецтва – неоціненний. Одним з яскравих прикладів є музикант високої підготовки, диригент і талановитий керівник Ясського митрополичого хору Гавриїл Вакулович Музическу. Його музичні твори свого часу стали справжньою революцією та досі є прикладом наслідування нинішнього покоління майстрів хорової справи.

Мистецька постать Гавриїла Вакуловича символізує собою цілу епоху в історії хорового мистецтва Румунії, України та Росії. Його педагогічна діяльність

* Акчебаш А., викладач, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, E-mail: alionaakchebach@gmail.com

сприяла формуванню цілого виконавського пласту в хорovому мистецтві багатьох країн. Під впливом його творчої особистості виросло декілька поколінь диригентів-хормейстерів, сформувалася виконавська манера багатьох хорovих колективів.

Протягом багатьох років музикознавці та історики вивчали творчій та публіцистичний спадок Музическу. Для дослідження обраної теми найбільш інформативними стали документи, що зберігаються в фондах КУ Ізмаїльський архів (Україна) і державних архівах міст Ясси та Бухарест (Румунія). Серед них вагомe місце займають матеріали, пов'язані з постаттю єпископа Нижнедунайської єпархії Мельхіседека (Стефанеску).

На привеликий жаль, до цього часу в Україні немає жодної наукової праці про життя та діяльності Гавриїла Музическу. Окремі відомості знаходимо в регіональній публіцистиці. В більшій мірі діяльність Г. Музическу висвітлюється в Румунії, Молдові та частково в Росії.

Майбутній митець народився 20 березня 1847 року в місті Ізмаїл, в родині Музиченко Вакула Онісімовича та Музиченко Варвари Данилівни¹.

Саме в цьому мальовничому куточку південної Бессарабії, Г. Музическу з раннього дитинства перейняв від свого батька високі християнські цінності та любов до рідного краю, до його пісенно-музичного фольклору². Про дитинство Гавриїла Музическу відомо небагато «був жвавим, досить здібним і товариським хлопчиком»³. Навчався у початковій школі рідного міста, вирізнявся музичним талантом та чітким альт-голосом.

За ініціативи батька почав співати в церковному хорі, який очолював талановитий педагог Симіон Вігурзінський⁴. В складі цього музичного колективу Гавриїл виступав в духовній семінарії містечка Хуш Ясського повіту: «Диригент, також чудовий бас, приїхав до Ясс разом із двома сопрано, альт і тенор. Завдяки своєму співу, постановці голосу та професійній підготовці вони надовго запам'яталися місцевим, а їх інтерпретація духовної пісні стала взірцем для майбутніх хористів Ясс»⁵.

Протягом 1860-1864 рр. Г. Музическу навчається в Хушській духовній семінарії. Саме тут, його особливо приваблює хорова музика, яка була важливою складовою підготовки майбутніх служителів церкви. Навчався юнак з великим задоволенням і старанністю. Набагато випередивши за рівнем підготовки однокурсників, він став гордістю своїх наставників – Іоанна Северина та Миколи Ройя. За їх ініціативи, наказом №176 Хушської духовної семінарії «молодого Гавриїла Музическу було призначено «викладачем і бібліотекарем семінарії»⁶. На цій посаді він працював недовго, адже у листопаді 1864 р. перебрався до Ясс, для продовження навчання в консерваторії.

¹ Arhivele Statului din Iasi. Fondul Conservatorului Iasi. Dosar nr. 1/1864-1869, f. 315. 40 p.; Dosar nr. 22/1903, f. 412, f. 412-413; 416-417.

² Axionova L. (1960) Gavriil Musicescu: Viața și Opera. Chișinău: Editura de Stat Cartea moldovenească. 83 p.

³ Axionova L. (1960) Gavriil Musicescu: Viața și Opera. Chișinău: Editura de Stat Cartea moldovenească. 83 p.

⁴ Cosma V. (1970) Muzicieni români: compozitori si muzicologi. Bucuresti: Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor. 473 p.

⁵ Breazul G. (1966) Pagini din istoria muzicii românești, vol. I. Bucuresti: Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor din R.S.R. 596 p.

⁶ Breazul G. (1962) Gavriil Musicescu. Schiță monografică. București: Editura Muzicală. 204 p.

Перша спроба вступити до Яської консерваторії закінчилась невдачею. *Вирішити проблему вдалось* професору консерваторії Густаву Вагнеру⁷, який почувши імпровізацію у виконанні Гавриїла, наполіг на прийомі Музическу в консерваторію поза конкурсом. Згодом мудрий викладач два роки навчав і опікував свого протеже, пророкуючи йому велике майбутнє. Своєю подальшою працею Гавриїл не лише повністю виправдав надану йому довіру, а й перевершив найсміливіші очікування своїх наставників. Музическу пройшов курси навчання по класах П. Мезетті (теорія), Г. Вагнера (скрипка) і Дж. Т. Бураді (диригентсько-хорової).

Кращий студент консерваторії Г. Музическу, викладав у музичній школі й співав у хорі Митрополії (керівник Теодор Бурада) та Національного театру⁸. Перед рідкісним талантом вихідця з нашого краю відчинялися двері найпрестижніших закладів Румунії; йому надходять цікаві пропозиції, однак туга за батьківщиною змушує Гавриїла повернутися додому.

Після багатьох років теоретичної підготовки, у 1866 р. Музическу повертається в Ізмаїл. Його повернення у рідне місто не було випадковим, адже сталося це за ініціативи колишнього ректора Хушської духовної семінарії єпископа Нижнедунайської єпархії Мельхіседека (Стефанеску), який добре запам'ятав *сумлінну працю*, високий професіоналізм, відповідальність та *наполегливість* юного семінариста під час навчання в Хуші.

Для єпископа, який був пристрасним збирачем фольклору та закоханим у музику, такий талант не міг залишитися непоміченим. На момент заснування семінарії в Ізмаїлі Г. Музическу ще навчався в Яській консерваторії. В державному архіві міста Ясси зберігаються дві заяви Гавриїла Музическу про *участь у конкурсі* на зайняття *посади* керівника музичної кафедри Ізмаїльської духовної семінарії. Обидва документа подані на ім'я «членів Музичного комітету міста Ясси»⁹. У жовтні 1866 р. молодий, *сповнений сил та енергії* випускник консерваторії приступає до своїх обов'язків. Завдяки наполегливій та самовідданій праці, за досить стислий термін Музическу вдається організувати хор з учнів-семінаристів.

У 1869 р. зі словами *подяки до диригента та учасників хору* звернувся у своїй роботі румунський історик В. А. Урека: «Ті, хто знають, які труднощі та перешкоди стояли (та будуть стояти) на шляху розвитку вокальної музики до моменту її введення в церквах країни, та шкодує про знищення багатьох хорів через брак коштів, завжди з повагою будуть ставитись до людей, які борються за відродження та збереження національних традицій хорового мистецтва. Серед них, зокрема, видатний єпископ Нижнедунайської єпархії П. С. Мелхіседек (один Бог знає, скільком людям він допоміг та продовжує допомагати, єпископ сприяв виданню багатьох літературних творів, які коштували йому великих сум); фінансово підтримував та продовжує підтримувати в місті Ізмаїл досконалий та професійний церковний хор. Керівником цього хору є гарний учитель, який має багато заслуг, і є справжнім професіоналом. Пан Музическу є магістром співу в

⁷ Arhivele Statului din Iasi. Fondul Conservatorului Iasi. Dosar nr. 1/1864-1869, f. 315. 40 p.; Dosar nr. 22/1903, f. 412, f. 412-413; 416-417

⁸ Axionova L. (1960) Gavriil Musicescu: Viața și Opera. Chișinău: Editura de Stat Cartea moldovenească. 83 p.

⁹ Arhivele Statului Iași. Fond Academia de muzică. Dosar 3/1866, f. 67 r (cererea din 7 mai) și f. 229 r (cererea din 26 aprilie).

Ізмаїльській семінарії, веде без будь-якої винагороди протягом багатьох років хор Свято-Покровського кафедрального собору»¹⁰.

Творча активність Г. Музическу протягом ізмаїльського періоду досить висока, в ній усталюються риси зрілого композиторського стилю митця: тяжіння до церковної музики та стале зацікавлення українським, російським (старообрядницьким), болгарським і гагаузьким фольклором. Він починає писати духовну музику, зокрема, оригінальні концерти для архієрейського хору в Ізмаїлі. В 1869 р. були видані його перші твори з передмовою самого Мелхіседека¹¹. Слід зазначити, що з самого початку своєї діяльності, Музическу спирався на потужну підтримку свого *духівника*, який мав величезний вплив на розвиток загальної музичної культури та світогляду молодого музиканта.

Визначальною в сенсі творчого пошуку свого самовираження стало знайомство Музическу з привезеними з Петербурга книгами з теорії музики та партитурами хорових творів відомих композиторів того часу – М. Балакірева, Н. Римського-Корсакова, В. Ребікова.

Особливу увагу Г. Музическу звертає на діяльність російського композитора, педагога та музикального теоретика Йосифа К. Гунке, з яким протягом 1864 р. веде переписку¹².

В одному з листів, адресованих єпископу Мельхіседеку, Гавриїл пише: «Для того щоб було легше писати і стати більш впевненим в собі, мені необхідні додаткові знання і багато музичної практики. Отримати це я зможу тільки в Петербурзі або Москві». Мельхіседек реагує на це прохання і переконує російського консула в Ізмаїлі Павла Романенко клопотати перед директором Придворної співацької капели прийняти музиканта на казенний рахунок¹³. Після прослуховування його зараховують до капели та до Петербурзької консерваторії.

Під час навчання в Петербурзі, Музическу отримав можливість ближче познайомитися з музичним життям Російської імперії. Він отримав доступ до унікальних творів відомих композиторів Дмитра Бортнянського та Гавриїла Ламакіна, роботи останнього увійдуть до репертуару Гавриїла Вакуловича, як тільки він повернеться до Румунії.

По завершенні консерваторії Музическу запропонували залишитися при царському дворі і зайняти пост диригента кафедральної капели Ісаакіївського собору – межа бажань будь-якого російського музиканта того часу! На превеликий подив багатьох, Музиченко відмовляється і повертається в Ізмаїл.

У 1872 р. Гавриїл Вакулович виїжджає до Румунії. На той момент йому виповнилося лише 25 років, однак, не зважаючи на вік, він був призначений на посаду керівника кафедри теорії музики Ясської консерваторії – одного з провідних музичних навчальних закладів країни. З 1876 р. Музическу став незмінним керівником хору Ясської митрополії.

Відтоді розпочався надзвичайно насичений творчий період митця. За два наступні десятиліття усі його таланти розквітали. У відповідь на заклик класика румунської літератури Васіле Александрі до Академії наук збирати й

¹⁰ Urechia V. A. (1891) Istoria românilor. T.1-13. București: Carol Göbl.; Thoma Basilescu. 1891-1902. T.1. 604p.

¹¹ Urechia V. A. (1883) Opere complete. seria E. tomul I. editia a II-a. 426 p.

¹² Cosma V. (1970) Muzicienii români: compozitori si muzicologi. Bucuresti: Lexicon. Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor. 473 p.

¹³ Teologia (2007) XI. nr. 1. Editura Universității «Aurel Vlaicu» A R A D 107 p.

популяризувати фольклор, композитор публікує низку статей, організовує конкурси на найповніше зібрання народних пісень. Його збірник «12 національних мелодій», записаних, гармонізованих і аранжованих для змішаного хору і фортепіано» було відзначено на Паризькій всесвітній виставці 1889 р. Золотою й Срібною медалями.

Твори диригента видавали великими тиражами, їх виконували найкращі колективи планети. Музическу проводив щорічні конференції для вчителів, видав «Практичний курс хорової музики для середніх шкіл», брав участь у підготовці шкільних підручників.

У 1898 р. сталася нова зустріч Музическу з батьківщиною. Цього року хор Яської митрополії, після повернення з турне по європейським країнам, побував в Києві, Одесі та Кишиневі. Концерти, що відбулися в залах благородних зборів, пройшли з великим успіхом. У відповідь на гарячий прийом після одного з концертів музикант сказав: «Я приїхав до вас не лише як артист, концертмейстер і диригент. Я приїхав і як вдячний син тих місць, де з'явився на світ»¹⁴.

Що стосується особистого життя Музическу, то інформація дуже розрізнена. Дата його шлюбу невідома, припускається, що це відбулося між 1866 і 1871 рр. В своєму листі від 23 грудня 1871 р. з Санкт-Петербурга до пана Мандінеску, Гавриїл Вакулович згадує свою дружину Стефаніду (Стефанія Фетова). *Разом із дружиною вони виховували шість дітей – Соню, Софію, Валентину, Флорі, Жужу та Миколая*¹⁵. До сьогоднішнього дня не має достовірної інформації стосовно його старшої доньки Соні. Скоріш за все, у дівчинки з *дитинства* були проблеми зі здоров'ям і вона рано померла.

Страшною втратою для Гавриїла Музическо стала смерть дружини 22 вересня 1898 р.¹⁶. Після її смерті він неодноразово говорив про ідею стати ченцем – цьому протистояли діти.

Про Гавриїла Вакулович Музическу – відомого диригент і талановитого керівника багато писали відомі музикознавці, журналісти, історики. Однак про нього, як дуже гарного батька та найкращого в світі дідуся, писали Олександр та Іонел Теодоряну. О. Теодоряну так описував свого діда: «Він був високим, струнким та красивим, завжди носив бороду, але коли гнівався його борода та вуса наче збиралися в пучок, його було чутно задалегідь, страшно ставало *всім*. Але ми любили його, бо він був дуже хорошим»¹⁷.

Описував маестро і його онук Іонел: «Дідусь Гавриїл ставав наче повітряний змії коли керував хором, з високо піднятою бровою та сильним голосом він рухав пальцями наче блискавка. Ніхто не смів *суперечити йому*. Відчувалось, що навіть у дорослих, волохатих чоловіків із сильним голосом коліна пом'якшуються під бурхливим оком диригента. Але коли він брав на руки онуків, віддавши їм свою колючу як гілки бороду – дідусь Гавриїл залишався лише рідним дідусем»¹⁸.

Свою любов до музики Гавриїл Музическу зумів передати своїм донькам Софії та Флоріці. Вони обидві вивчали фортепіано, про що свідчить листування

¹⁴ Teologia (2007) XI. nr. 1. Editura Universității «Aurel Vlaicu» A R A D. 107 p.

¹⁵ Biblioteca Centrală Universitară «Mihai Eminescu» Iași. ARH 38(14). Scrisoare din 30 iunie 1881. URL: <http://dspace.bcu-iasi.ro/handle/123456789/561>

¹⁶ Breazul G. (1966) Pagini din istoria muzicii românești. Vol. I. București: Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor din R.S.R. 596 p.

¹⁷ Teodoreanu Al. O. (1954) O întâmplare veche. în Biserica Ortodoxă Română. An LXXII. Nr. 1. 394 p

¹⁸ Teodoreanu I. (1983) Masa umbrelor. Editura Junimea. 405 p

Гавриїла зі своїм товаришем Мандінеску, в якому він пише про їх результати на іспитах в консерваторію.

Пізніше, Софія Теодореану буде викладати фортепіано в Ясській консерваторії, а Флоріка Музическу, яка була викладачем в Бухарестській консерваторії, вважається засновницею Румунської школи піаніно.

Грудень 1903 р. видався для Румунії надзвичайно холодним та суворим. Але міністр освіти, який стояв з непокритою головою біля входу в будівлю уряду, не відчував морозу. Термінова телеграма від делегата Ясської консерваторії Ауреску увібрала скорботу багатьох людей: «... сьогодні о другій годині дня Гавриїл Музическу, директор консерваторії, пішов з життя. Просимо скасувати заняття протягом трьох днів і дозволити встановити труну з тілом покійного в Великому залі консерваторії. Музическу, який своїм мистецтвом, самовідданістю і працею зробив честь нашій країні, помер на своєму посту ...»¹⁹. Гавриїла Музическу поховали на кладовищі Етернітате в Яссах.

Так закінчилась ціла епоха нашого земляка Гавриїла Валуковича Музическу, найкращого майстра хорового мистецтва, виняткового педагога, музиканта високої підготовки, диригента і талановитого керівника одного з найбільших хорових ансамблів, що діяв на території Румунії – Ясського митрополичого хору. Однак пам'ять про нього жива. Для талановитих людей забуття немає, його просто не існує, адже жива людська пам'ять, живі теплі і щирі спогади.

Література:

Arhivele Statului din Iasi. Fondul Conservatorului Iasi. Dosar nr. 1/1864-1869, f. 315. 40 p.; Dosar nr. 22/1903, f. 412, f. 412-413; 416-417.

Arhivele Statului Iași. Fond Academia de muzică. Dosar 3/1866, f. 67 r (cererea din 7 mai) și f. 229 r (cererea din 26 aprilie).

Axionova L. (1960) Gavriil Musicescu: Viața și Opera. Chișinău: Editura de Stat Cartea moldovenească. 83 p.

Biblioteca Centrală Universitară «Mihai Eminescu» Iași. ARH 38(14). Scrisoare din 30 iunie 1881. URL: <http://dspace.bcu-iasi.ro/handle/123456789/561>

Breazul G. (1966) Pagini din istoria muzicii românești. vol. I. București: Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor din R.S.R. 596 p.

Breazul G. (1962) Gavriil Musicescu. Schiță monografică. București: Editura Muzicală. 204 p.

Cosma V. (1970) Muzicienii români: compozitori și muzicologi. București: Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor. 473 p.

Komunalna Ustanova «Izmailskyi arkhiv» F. 325 op.1. spr.5 Metrychna knyha sviatomykolaiivskoi tserkvy za 1847 r. 181

Teologia (2007) XI. nr. 1. Editura Universității «Aurel Vlaicu» A R A D 107 p.

Teodoreanu Al. O. (1954) O întâmplare veche, în Biserica Ortodoxă Română. An LXXII, Nr. 1. 394 p

Teodoreanu I. (1983) Masa umbrelor. Editura Junimea. 405 p.

Urechia V. A. (1891) Istoria românilor. T.1-13. București: Carol Göbl.; Thoma Basilescu. 1891-1902. T.1. 604 p.

Urechia V. A. (1883) Opere complete, seria E, tomul I. editia a II-a. 426 p.

¹⁹ Arhivele Statului din Iasi. Fondul Conservatorului Iasi. Dosar nr. 1/1864-1869, f. 315. 40 p.; Dosar nr. 22/1903, f. 412, f. 412-413; 416-417.

Akchebash A. Gavriil Musicescu Is The Legend Of Choral Art

Gavriil Musicescu is one of the best masters of choral art. The artist's life and creative career are closely connected with Southern Bessarabia, where his muse found pure sources of the national history, Christian values and love of his native land and of his musical heritage.

Gavriil Vakulovych was a highly trained musician, who not only skilfully arranged Romanian folklore, but also penetrated and revealed the essence of its treasures.

Perfectly combining the qualities of a profound researcher and an education specialist, a true teacher and an educator of youth, Gavriil Musicescu developed an exceptional creative activity in order to improve aesthetic values and music education. He managed to make a kind of artistic revolution in church music, for the first time introducing female voices into the choir.

Musicescu had outstanding achievements in the field of training. Gavriil Vakulovych was strictly demanding and at the same time paternally kind. He generously passed on his scientific experience to the current generation of masters of choral art.

Gavriil Musicescu managed to share his love of music, folklore and art with his daughters Sofiia and Floritsa and grandchildren Ionel and Oleskandru Teodorianu.

In the history of Romanian choral art, Gavriil Musicescu will forever remain the best conductor and leader of one of the largest choral ensembles «The Metropolitan Choir of Jassy».

Key words: *Metropolitan Choir, cathedral, conservatory, choral music, spiritual seminary.*